

Kamiński, Tadeusz / Waćkowska, Stanisława

Działalność miejskiej biblioteki publicznej w Siedlcach w latach 1919-1969

Rocznik Mazowiecki 6, 123-145

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

TADEUSZ KAMIŃSKI, STANISŁAWA WACKOWSKA

DZIAŁALNOŚĆ MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ W SIEDLCACH W LATACH 1919—1969

Koncepcja założenia biblioteki publicznej w Siedlcach jest integralnie związana ze wzrostem tego miasta jako ważnego ośrodka administracyjno-gospodarczego oraz powołaniem do życia szkoły podwydziałowej w 1818 r.

Z propozycją powołania do życia tej placówki występował w okresie Królestwa Kongresowego Kajetan Morykoni, będący w latach 1816—1820 najpierw członkiem, następnie zaś komisarzem Wydziału Oświecenia Województwa Podlaskiego. Morykoni, jako przedstawiciel wojewódzkich władz oświatowych, najlepiej chyba rozumiał i odczuwał potrzebę powołania do życia tego typu placówki kulturalno-oświatowej. Mimo wysiłków i starań ta wartościowa i ze wszelkich miar poparcia godna inicjatywa nie doczekała się realizacji w Siedlcach w XIX w., chociaż znacznie wzrosła liczba ludności¹ miasta oraz założono wiele nowych szkół².

Prawie do końca XIX w. musiały zadowolić się Siedlce bibliotekami działającymi przy miejscowych szkołach oraz zbiorami książek oświeczonego ziemiaństwa, a w drugiej połowie XIX w. również zbiorami powstającej warstwy inteligenckiej.

Powołanie do życia miejskiej biblioteki publicznej poprzedzone zostało rozwojem bibliotek szkolnych oraz bibliotek prywatnych. Z tych względów konieczne jest przynajmniej pobieżne ich omówienie. Za takim potraktowaniem problemu przemawia również fakt włączenia książek po dawnych szkołach rosyjskich do księgozbioru otwartej w 1919 r. Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach.

¹ W 1820 r. Siedlce liczyły 4399 mieszkańców, a w 1900 r. już 23 292; A. Winter, *Dzieje Siedlec 1448—1918*, Warszawa 1969, s. 124.

² W XIX w. powstały w Siedlcach między innymi następujące szkoły: gimnazjum męskie, gimnazjum żeńskie, szkoły początkowe.

Otwarcie pierwszej biblioteki szkolnej w Siedlcach uwarunkowane było założeniem w 1818 r. szkoły podwydziałowej. Biblioteka tej szkoły powstała głównie z ofiar miejscowego społeczeństwa³. W 1829 r. liczyła 708 tomów. Księgozbiór jej ciągle się rozrastał poprzez zakup nowości, a przede wszystkim dzięki licznym darowiznom. W 1833 r. przekazano jej zbiory księży bartoszków z Węgrowa, z dość bogatą, chociaż częściowo zdekompletowaną biblioteką. W latach następnych Siedlce otrzymały zbiory książek z Łukowa po zlikwidowanym tam kolegium pijarów. Warto tu wspomnieć, że w Bibliotece Miejskiej w Siedlcach zachowało się do chwili obecnej, mimo ogromnych zniszczeń w okresie ostatniej wojny, kilka egzemplarzy książek z tych zbiorów.

Wraz z powstaniem w Siedlcach w miejsce szkoły obwodowej gimnazjum męskiego systematycznie powiększał się księgozbiór tej biblioteki, szczególnie zaś w okresie bezwzględnej rusyfikacji narodu polskiego przez carat. Na początku XX w. liczyła ona 17 766 tomów dla uczniów oraz 5248 tomów dla nauczycieli⁴. Posiadając największy i najbogatszy księgozbiór spośród wszystkich bibliotek siedleckich, mogła odegrać poważną rolę w upowszechnianiu oświaty i kultury oraz stać się ważnym ośrodkiem życia kulturalnego w mieście. Ze względu jednak na swoje rusyfikatorskie cele zadania tego wobec społeczeństwa siedleckiego nie spełniła. W pamięci uczniów zostawiła jak najgorsze wspomnienia⁵.

Siedlce, jako stolica guberni, a więc ważny ośrodek rusyfikacji społeczeństwa polskiego, posiadały obok gimnazjum męskiego również gimnazjum żeńskie, założone tu w 1866 r. dla ludności grecko-unickiej. Przy szkole istniała biblioteka licząca w 1911 r. 3715 tomów dla młodzieży i 2118 tomów dla nauczycieli⁶.

Skromne biblioteki posiadały również rosyjskie jednoklasowe szkoły początkowe. W bibliotece pierwszej, początkowej męskiej i żeńskiej, szkoły w Siedlcach było w 1911 r. 289 książek klasyków rosyjskich, podręczników szkolnych oraz czasopism takich, jak: „Oświata”, „Dziennik Warszawski”, „Zbiory” i inne. Skromne biblioteki znajdowały się również przy drugiej szkole początkowej oraz w szkole cerkiewnej przy ul. Stodolnej.

Obok bibliotek przy szkołach rządowych istniały prawdopodobnie w Siedlcach również biblioteki przy polskich szkołach prywatnych, zarówno przy tych, które posiadały uprawnienia rosyjskich szkół państwowych, jak również przy tych, które ich nie posiadały, jak np. szkoła Jadwigi

³ Np. Morykoni, opuszczając w 1820 r. Siedlce, ofiarował bibliotece szkolnej książki wartości 200 złp., znaczne zbiory przekazało również miejscowe duchowieństwo. Zob. Powiat Siedlecki, praca zbiorowa pod red. Cz. Górskiego, Siedlce 1935, s. 317.

⁴ S. D. Kaszinski, I. I. Tilinski, Gorod Siedlec, Siedlce 1912, s. 56.

⁵ Księga pamiątkowa Siedlczan, Warszawa b. r. w., s. 76—424.

⁶ S. D. Kaszinski, I. I. Tilinski, op. cit., s. 58.

50 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach

Barszczewskiej czy Tadeusza Radlińskiego. Ze względu jednak na trudności, jakie czyniono tego typu placówkom, szczególnie po upadku rewolucji 1905—1907, posiadały one najczęściej półjawny charakter, w związku z czym trudno jest dziś ustalić nie tylko ilość woluminów, ale i ich strukturę.

W Siedlcach na przełomie XIX i XX w. obok bibliotek szkolnych z inicjatywy władz rosyjskich powstają biblioteki przy urządach rosyjskich, przy różnych towarzystwach rosyjskich bądź towarzystwach skupiających Polaków i Rosjan, będących jednakże pod ścisłą kontrolą władz rosyjskich.

W dobie bezwzględnej rusyfikacji 2 stycznia 1904 r. zostaje otwarta w Siedlcach przy ul. Warszawskiej biblioteka rosyjska przy Urzędzie Gubernialnym, a zorganizowana na wzór podobnej biblioteki istniejącej w Płocku. W początkowej fazie jej istnienia księgozbiór składał się głównie z darów moskiewskiego protojereja, który w 1903 r. przekazał rosyjskiemu komitetowi organizującemu bibliotekę 1651 książek,⁷ w latach zaś następnych jeszcze 3000. Z rozporządzenia gubernatora Subbotkina do biblioteki gubernialnej włączono również księgozbiór (2055 tomów) biblioteki istniejącej przy Gubernialnym Zarządzie Drukarń. Obok wypożyczalni działała również czytelnia. W 1911 r. było tu 40 tytułów czasopism, w tym 9 dzienników, 22 tygodniki, 9 miesięczników — głównie w języku rosyjskim. Władze carskie, widząc w niej ważny instrument rusyfikacji, nie szczędziły środków na jej utrzymanie. Roczny budżet tej placówki w 1911 r. wynosił 700 rbl.⁸

⁷ Tamże, s. 117.

⁸ Tamże, s. 118.

Biblioteka miała dobre warunki lokalowe (mieściła się w czterech pokojach), fachową bibliotekarkę otrzymującą pobory w wysokości 300 rubli rocznie, a więc tyle, ile otrzymywał nauczyciel szkoły ludowej. Księgozbiór biblioteki w wyniku licznych darowizn, subwencji generał-gubernatora warszawskiego i dodatkowych dotacji władz gubernialnych systematycznie wzrastał. W styczniu 1911 r. w bibliotece było 11 225 tomów⁹, w tym języku rosyjskim 11 090 (98,8%), w innych językach 135 tomów.

Rosyjska biblioteka gubernialna, stworzona dla potrzeb rusyfikacji oświeconego społeczeństwa polskiego oraz dla miejscowych Rosjan, nie spełniła pokładanych w niej nadziei. Mimo dobrych warunków lokalowych, dużego księgozbioru, licznych czasopism i szczególnej troski ze strony gubernatora Subbotkina, a następnie i Wołozyna, nie udało jej się zdobyć popularności wśród polskiej części społeczeństwa siedleckiego.

Na wzmiankę zasługuje również biblioteka istniejąca przy Rosyjskim Stowarzyszeniu działającym w klubie miejskim, powstała jeszcze w XIX w. Księgozbiór jej był systematycznie wzbogacany i przed powstaniem biblioteki gubernialnej należała ona do najlepszych bibliotek w Siedlcach. Księgozbiór składał się głównie z książek z zakresu literatury pięknej.

Posiadała również bogaty dział czasopism¹⁰. W miarę rozwoju stosunków kapitalistycznych na wsi guberni siedleckiej oraz rozwoju drobnego przemysłu w Siedlcach wzrasta liczba ludzi znających sztukę czytania i pisania, rozwija się samokształcenie tak charakterystyczne dla społeczeństw europejskich drugiej połowy XIX w. Rośnie więc zapotrzebowanie na książkę, szczególnie na książkę polską. Innym czynnikiem wzmagającym popyt na książkę w języku ojczystym jest działalność różnych partii politycznych. Istniejące w Siedlcach rosyjskie biblioteki szkolne oraz biblioteki działające przy różnych instytucjach rosyjskich ze względu na swój zamknięty charakter, a przede wszystkim ze względu na swą rusyfikatorską działalność, nie mogły zaspokoić potrzeb czytelniczych społeczeństwa polskiego. Konsekwencją tego będzie zakładanie w Siedlcach bibliotek polskich najpierw o charakterze tajnym, a w latach osiemdziesiątych XIX w. bibliotek jawnych. Troska o rozwój tajnych i jawnych bibliotek polskich na terenie Siedlec była walką o zachowanie kultury narodowej w okresie niewoli, szczególnie zagrożonej w guberni siedleckiej. Stwarzało to dogodną atmosferę wśród społeczeństwa polskiego dla działalności bibliotek. Warunki polityczne, w jakich znajdował się naród, powodowały odpowiedni dobór książek w tajnych bibliotekach. Miały one uzupełnić lukę ówczesnego systemu oświatowego szkoły carskiej, kształtować postawy moralno-społeczne czytelników, a szczególnie postawę patriotyczną. Dlatego też w księgozbiórze bibliotek uwzględniono przede wszystkim hi-

⁹ S. D. Kaszinski, I. I. Tilinski, op. cit., s. 117.

¹⁰ Tamże, s. 127.

storię i literaturę polską, silnie oddziałującą na sferę emocjonalną czytelników, ukazującą obrazy świetności Polski, wskazującą wzory osobowości do naśladowania. Wszystko to zmierzało do kształtowania innych norm, postaw, ideałów, innych wartości niż te, które narzucał zaborca. Biblioteki tajne odegrały doniosłą rolę w dziedzinie kształtowania uczuć patriotycznych młodzieży polskiej uczęszczającej do szkół rosyjskich oraz inteligencji polskiej.

Z pierwszymi tajnymi bibliotekami w Siedlcach spotykamy się w latach 70—80 XIX w. Jednym z organizatorów takiej biblioteki na terenie miasta był dr Józef K u ć¹¹. Tajność tej biblioteki była dwustopniowa: dla książek dopuszczonych przez ówczesną cenzurę rządową do sprzedaży w księgarniach publicznych tajność była względna i korzystanie z tej na w pół jawnej biblioteki było stosunkowo łatwe. Dla książek nielegalnych, których przechowywanie mogło narazić na konflikt z żandarmerią, tajność była ścisła, otrzymanie takich książek było utrudnione i tylko nieliczni wtajemniczeni byli dopuszczeni do korzystania z nich¹².

Z punktu widzenia władz czytanie polskich książek było niewskazane, młodzieży szkół średnich wyraźnie zabronione, w wypadku korzystania z nich groziło jej wydalenie ze szkoły z tzw. wilczym biletem.

W następnych latach książki i czasopisma¹³ z nielegalnych bibliotek dotrą również na wieś. Obok książki politycznej, beletrystycznej trafi tam książka o uprawie roli, hodowli bydła, koni¹⁴ itp.

Pierwsze polskie legalne biblioteki w Siedlcach związane są bardzo ściśle z księgarniami i najczęściej przy nich organizowane.

Najstarszą legalną biblioteką polską, a raczej czytelnią w Siedlcach była biblioteka J. W. Brodzińskiej, nabyta przez nią od K i z e w e t e r a, istniała ona mniej więcej od 1886 r. Mieściła się przy ul. Warszawskiej 16 w domu G r u n b e r g a, przy księgarni. Na dzień 1 stycznia 1911 r. liczyła ona 4800 tomów, z czego w języku polskim 3300, w rosyjskim 500 i 100 w innych¹⁵. Warto tu wspomnieć, że prowadzenie jawnej biblioteki nie tylko dawało J. Brodzińskiej możliwość nawiązywania kontaktów z różnymi ludźmi, ale stwarzało i sztyld dla jej działalności w zakresie tajnego nauczania na terenie wsi podlaskiej¹⁶.

Na przełomie XIX i XX w. zmieniają się częściowo metody rusyfikacji społeczeństwa polskiego, ale rozszerza się zasięg jej oddziaływania na te

¹¹ Księga pamiątkowa Siedlczan, s. 249.

¹² Tamże, s. 249.

¹³ Na wieś podlaską docierał m.in. wydawany w Krakowie „Polak”.

¹⁴ Księga pamiątkowa Siedlczan, s. 354.

¹⁵ S. D. K a s z i n s k i, I. I. T i l i Ń s k i, op. cit., s. 118.

¹⁶ Wspomnienia J. Barszczewskiej z lat 1904—1920 (maszynopis w oryg. w zbiorach MBP Siedlce).

warstwy społeczne, które do tej pory były pod najmniejszym jej wpływem. Tym celom miały służyć zakładane od 1898 r. przez władze carskie tzw. czytelnie ludowe, gdzie w księgozbiorze obok książek pisarzy rosyjskich, takich jak: Lermontow, Lew Tołstoj i innych, wydanych w języku rosyjskim, znajdują się książki pisarzy polskich: Promyka, Brzezińskiego, Dygasińskiego i innych, wydane w języku polskim.

Spółeczeństwo polskie słusznie zauważyło w tych bibliotekach niebezpieczeństwo płynące dla kultury polskiej. Odpowiedzią społeczeństwa siedleckiego na te poczynania władz carskich będzie m.in. zorganizowanie bibliotek polskich na terenie miasta. Maria Domańska otrzymuje zezwolenie od gubernatora i 19 sierpnia 1899 r. otwiera bibliotekę polską przy ul. Warszawskiej 36, obok księgarni. Podobnie jak w bibliotece J. Brodzińskiej, pobierano w niej opłaty od czytelników w wysokości 50 kop. miesięcznie lub 5 kop. od wypożyczonego tomu. 1 stycznia 1911 r. liczyła ona 2300 tomów, w tym w języku polskim 1900 i w jęz. rosyjskim 400.

1 września 1900 r. M. L. Miodownik w domu Kahna przy ul. Alejowej otworzył przy księgarni bibliotekę przeznaczoną dla ludności pochodzenia żydowskiego. Korzystanie z księgozbioru było płatne od 20 do 40 kop. miesięcznie, zależnie od ilości wypożyczonych tomów (2—5 tomów). Na dzień 1 stycznia 1911 r. jej księgozbiór liczył 1720 tomów, w tym 650 w języku rosyjskim, 220 w polskim i 850 w języku jiddisz.

Drugą bibliotekę dla Żydów w Siedlcach otworzył 20 marca 1904 r. Mordko Landau w domu Kamińskiego przy ul. Warszawskiej.

Na początku 1911 r. liczyła ona 1780 tomów, w tym 1120 w języku jiddisz, 160 w polskim i 500 w rosyjskim. Ludwika Małowiejska w 1906 r. założyła bibliotekę w domu Płacheckiego przy ul. Szpitalnej róg Warszawskiej. Na dzień 1 stycznia 1911 r. liczyła ona do 2000 książek, wyłącznie w języku polskim.

W wymienionych wyżej pięciu bibliotekach prywatnych znajdowało się ok. 12 600 tomów, w tym w języku polskim 7680 (60,9%), w rosyjskim 2050 (12,2%), w jęz. jiddisz 1970 (15,6%) i 1000 (8%) w języku francuskim, niemieckim i innych.

Przed wybuchem I wojny światowej w bibliotekach szkolnych, bibliotekach różnych instytucji rosyjskich oraz prywatnych legalnie działających bibliotekach polskich lub żydowskich w Siedlcach znajdowało się ponad 50 000 książek. Jak na ówczesne warunki i ówczesną liczbę mieszkańców tego miasta (w 1913 r. 29 tys.) była to spora liczba, mogąca w dostatecznym stopniu zaspokoić potrzeby czytelnicze mieszkańców. Nie zaspokajała ich jednak ze względów, o których już wspominaliśmy.

Choć w pierwszych latach naszego stulecia wśród organizacji kobiecych działających w Siedlcach popularna była koncepcja założenia biblioteki

publicznej z czytelnią, to jednak i ten zamiar w ówczesnych warunkach nie doczekał się realizacji, podobnie jak w pierwszej połowie XIX w. Poza prywatnymi bibliotekami, wyżej wymienionymi, na początku XX w. powstaje prywatna wypożyczalnia wraz z czytelnią pn. „Czytelnia popularna”. Również miejscowe księgarnie organizują wypożyczanie książek beletrystycznych.

Ponadto siedlecka inteligencja stara się zastąpić brak biblioteki publicznej kompletami książek zakupywanych z funduszków składkowych, przekazywanych seriami z domu do domu (tzw. ruchome punkty biblioteczne).

Spółeczeństwo siedleckie na skutek warunków politycznych, w jakich bytował naród polski przed I wojną światową, nie miało możliwości stworzenia biblioteki publicznej z prawdziwego zdarzenia. Myśl ta jednak była ciągle żywa wśród mieszkańców miasta.

Publiczna Biblioteka Miejska w Siedlcach w latach 1919—1939

Nawet okres I wojny światowej nie zdołał odwieść siedlczan od myśli założenia biblioteki publicznej. Dążenia te stały się szczególnie żywe i aktualne, gdy powołano do życia w Siedlcach w 1916 r. Koło Polskiej Macierzy Szkolnej, które wśród szeregu zamierzeń oświatowych podjętych na zebraniu zarządu 1 sierpnia 1916 r.¹⁷ wysunęło koncepcję utworzenia w Siedlcach biblioteki publicznej. Poczyniono odpowiednie starania u władz miejskich dla przekazania Kołu PMS księgozbioru po byłych szkołach rosyjskich. Władze miejskie spełniły życzenia Koła i bogaty księgozbiór znalazł się w jego posiadaniu. Spośród członków Koła PMS wyłoniono komisję pod przewodnictwem W. Skupa, która zajęła się uporządkowaniem rozproszonego księgozbioru. Zarząd Koła PMS miał zamiar porozumienia się z bibliotekami publicznymi w Warszawie dla wymiany cennych i mniej pożytecznych książek na bardziej odpowiednie dla miejscowych warunków. Czyni też starania o uzyskanie odpowiedniego lokalu dla biblioteki, gdyż rozproszenie księgozbioru po różnych szkołach¹⁸ utrudnia racjonalne jego wykorzystanie. Zarząd miasta jako lokal dla biblioteki wyznacza część Starego Ratusza. Już w okresie niepodległej Polski F. Godlewski uzyskuje od ówczesnego ministra oświaty, siedlczanina A. Ponińskiego, fundusz na powiększenie biblioteki. Z funduszków tych zostaje zakupiony 9000 księgozbiór biblioteki i czytelnicy Reischmit-Kuczalskiej w Warszawie, tzw. „Czytelnia dla Kobiet”, i sprowadzony do Siedlec.

¹⁷ A. Kuć-Staniszevska, Wspomnienia z okupacji niemieckiej 1915—1918, Warszawa 1939, s. 152.

¹⁸ Tamże, s. 154.

W ten sposób zgromadzony księgozbiór zostaje przez Polską Macierz Szkolną przekazany władzom miejskim.

W sierpniu 1919 r. w obecności przedstawicieli miasta i społeczeństwa następuje w Starym Ratuszu uroczyste otwarcie Publicznej Biblioteki Miejskiej w Siedlcach¹⁹. Księgozbiór w początkowej fazie istnienia biblioteki składał się z kilku tys. książek zakupionych z byłej „Czytelni dla Kobiet” w Warszawie. W jego skład wchodziła beletrystyka polska, niemiecka, francuska i angielska oraz literatura popularnonaukowa, w szczególności z zakresu historii. Zbiór ten był znacznie zdekompletowany oraz podniszczony. Nie mógł być w pełni wykorzystany ze względu na inne środowisko, w jakim działała Biblioteka Miejska w Siedlcach, oraz wskutek zdezaktualizowania się szeregu książek popularnonaukowych.

Drugim ważnym członem księgozbioru biblioteki były zbiory książek z byłych szkół rosyjskich w Siedlcach. Nie miał on jednak większej wartości użytkowej, ale raczej przedstawiał dużą wartość zabytkową. Składał się ze starych druków pochodzących ze szkoły pijarów w Łukowie, zbiorów księży bartoszków z Węgrowa oraz z wydawnictw rosyjskich. W księgozbiornie tym znajdowały się cenne materiały naukowe, dotyczące głównie szkolnictwa, jak również rzadkie egzemplarze mające wartość bibliofilską. (Akta uroczystego zakończenia nauk w szkołach siedleckich, projekt ustawy Komisji Edukacji Narodowej dla stanu akademickiego z 1781 r., dzieła Lelewela, Niemcewicza, Staszica, Bandtkiego, Konarskiego wydane w latach 1790—1860, materiały regionalne dotyczące dziejów szkół miejscowych)²⁰. W tej sytuacji istniała pilna potrzeba uzupełnienia księgozbioru biblioteki literaturą współczesną. Uzupełniano go drogą zakupów, przy czym najwięcej nowości nabywano z beletrystyki, często ze szkodą dla literatury naukowej, o czym przekonują nas następujące dane: w roku 1926 i 1928/29 z zakresu beletrystyki zakupiono 454 książki, a tylko 32 popularnonaukowe. Ilość zakupionych książek dla biblioteki wzrasta nieco w latach trzydziestych, ale nie na tyle, aby zaspokoić stale wzrastające zapotrzebowanie czytelników.

Przyczyn tego zjawiska szukać należy przede wszystkim w niewystarczających dotacjach finansowych²¹ ze strony władz miejskich i w usuwaniu z księgozbioru książek „zacytanych”, szczególnie książek dla dzieci i młodzieży oraz dzieł W. Reymonta, H. Sienkiewicza, B. Prusa. Księgozbiór był uzupełniany również drogą licznych darowizn, w wy-

¹⁹ K. Lipska, w pracy: Biblioteka Miejska w Siedlcach 1919—1933, Siedlce 1934, podaje, że uroczyste otwarcie biblioteki nastąpiło 15 VIII 1919 r., Kuć-Staniszevska zaś w cytowanej już pracy podaje datę 18 VIII 1919 r.

²⁰ K. Lipska, op. cit., s. 4.

²¹ W latach 1930—1931 budżet na zakup i konserwację książek wynosił 4500 zł. K. Lipska, op. cit., s. 6.

niku czego ciągle się powiększał, ale w bibliotece nadal brak było książek poczytnych. W 1932 r. Zarząd Biblioteki oraz Koło Przyjaciół Biblioteki Miejskiej w Siedlcach zwróciły się z apelem do osób prywatnych i instytucji o pomoc w uzupełnieniu księgozbioru. Apel spotkał się z dużym zrozumieniem i w ciągu lat 1932—1933 wpłynęło do biblioteki od różnych instytucji i osób prywatnych 955 książek (1046 tomów)²². W latach 1931—1933 księgozbiór biblioteki w wyniku licznych darów i zakupów powiększył się o 1667 książek, w tym o książki z literatury pięknej o 1055, popularnonaukowej o 494, dla dzieci i młodzieży do lat 14 o 118. W przytoczonych danych uderza duża liczba książek popularnonaukowych, których dotkliwy brak odczuwano.

Tym sposobem starano się wypełnić poważną lukę w księgozbiorze, powstałą w wyniku wadliwej struktury zakupu książek w latach poprzednich.

W latach trzydziestych zaszły również zmiany w księgozbiorze zabytkowym. Część z niego przekazano Rosyjskiemu Komitetowi Społecznemu w Polsce, część bibliotece gimnazjum im. Bolesława Prusa w Siedlcach, wreszcie część sprzedano. Na dzień 31 października 1930 r. liczył on 11 520 książek i 2605 roczników rosyjskich, na 31 października 1931 r. — 10 328 książek i 2605 roczników rosyjskich. W ciągu trzech lat zmniejszył się o 1182 książki.

Księgozbiór użytkowy Biblioteki Miejskiej w Siedlcach w latach 1919—1939

Rok	1919	1931	1933	1939
Liczba tomów	11 000	14 753	15 548	19 000

Z powyższego zestawienia wynika, że księgozbiór w ciągu 20 lat powiększył się o 8 tys. tomów. Jeżeli uwzględni się liczne darowizny, to jasne się stanie, że władze sanacyjnej Polski słabo finansowały bibliotekę na zakup nowości.

Czytelnictwo

Mimo licznych braków w księgozbiorze, przedstawionych wyżej, biblioteka miała dość dużą liczbę odwiedzin i dużą liczbę wypożyczeń rocznie, co ilustruje tabela na s. 132²³.

²² Tamże, s. 12.

²³ Tamże, s. 8 i 9.

Rok	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Ilość od-wie-dzin w bibl.	54 665	39 648	47 721	30 676	34 804	40 820	42 462	45 183	50 881	57 153	57 373	62 395
Ilość wy-po-ży-czo-nych książek	61 243	43 441	52 545	33 017	36 017	42 516	44 877	48 709	54 347	63 513	62 576	

W latach 1934—1939 czytelnictwo kształtowało się na poziomie lat 1931—1933. Czytelnicy rekrutowali się głównie spośród młodzieży szkół średnich i podstawowych oraz miejscowej inteligencji. W latach 1920—1925 duży procent czytelników stanowili uczniowie szkół podstawowych. Biblioteki tych szkół miały małe księgozbiory. W miarę ich uzupełniania maleje liczba uczniów korzystających z biblioteki miejskiej. W latach 1919—1939 ponad połowę czytelników stanowiła młodzież z różnych szkół średnich, szczególnie dużo młodych czytelników rekrutowało się z miejscowych szkół ogólnokształcących. Przyczyn tego zjawiska szukać należy przede wszystkim w tym, że biblioteki szkolne nie zaspokajały w pełni potrzeb czytelniczych młodzieży. Nie zawsze dysponowały one odpowiednią ilością literatury podstawowej, jak również ze względów finansowych nie miały szeregu tytułów, które znajdowały się w bibliotece miejskiej, a z których młodzież szkolna mogła korzystać. Drugą wielką grupę czytelników biblioteki stanowili pracownicy umysłowi (ok. 20,4), a spośród niej największą nauczyciele szkół średnich i podstawowych, najmniej zaś wolne zawody. Najmniejszą liczebnie grupę zawodową jako czytelnicy stanowili pracownicy fizyczni (ok. 10,4). Ogólna liczba czytelników w latach 1919—1939 ulegała często sporym wahaniam, ale przeciętnie wynosiła ok. 1000 osób rocznie, co stanowiło ok. 3% ogólnej liczby mieszkańców Siedlec (obecnie 21%). Roczna przeciętna liczba wypożyczeń na jednego czytelnika była wysoka i wynosiła ok. 50 książek.

Poza literaturą piękną dużą poczytnością cieszyły się książki dotyczące zagadnień politycznych państw ościennych oraz książki popularnonaukowe z zakresu historii, pedagogiki i ekonomii. Mniejszym zainteresowaniem cieszyły się książki z zakresu przyrodoznawstwa.

Chcąc stworzyć uczącej się młodzieży szkół średnich oraz społeczeń-

stwu ludzi dorosłych warunki do korzystania z wartościowych pozycji naukowych, których nie można było wypożyczać do domu, oraz udostępnić czasopisma, kierownictwo biblioteki otworzyło w 1925 r. czytelnię, ale na skutek słabej frekwencji zamknięto ją po upływie niespełna dwóch lat. W miarę jednak powiększania się księgozbioru, narastania zapotrzebowania ze strony miejscowego społeczeństwa, zachodziła potrzeba wznowienia działalności czytelni. Nastąpiło to w styczniu 1932 r. Skromne fundusze władz miejskich pozwoliły na prenumeratę zaledwie kilku pism polskich i obcych. W tym zakresie przyszedł jednak z pomocą Klub Miejski, przekazując co tydzień przeczytane czasopisma ze swojej czytelni do biblioteki. Również redakcje niektórych pism udzieliły zniżki na prenumeratę czasopism. Dzięki temu czytelnia Biblioteki Miejskiej dysponowała ok. 20 czasopismami, wśród nich były: „Świat”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Światowid”, „Wiadomości Literackie”, „Wiedza i Życie”, „Kobieta Współczesna” i inne.

Dość bogato zaopatrzonej był w czytelni dział naukowy, zawierający wiele książek z różnych dziedzin wiedzy o charakterze podstawowym. Czytelnia funkcjonowała aż do wybuchu II wojny światowej i miała sporą frekwencję (ok. 20 osób dziennie). Biblioteka, mimo trudnych warunków lokalowych, niedostatecznego ogrzania w zimie, trudności finansowych oraz szczupłej kadry pracowników nie ograniczała się tylko do wypożyczania książek. Próbowano prowadzić szerszą działalność kulturalno-oświatową. Była w stałym kontakcie z bibliotekami szkolnymi, którym wypożyczano komplety książek. Wprowadzono akcję odczytową. Urządzano spotkania z pisarzami. Dzięki jej staraniom był w Siedlcach Boy-Żeleński, Kaden-Bandrowski, Słoiński i inni.

Mimo licznych braków i niedostatków w pracy Biblioteki Miejskiej w Siedlcach, wynikających raczej nie z winy kierownictwa biblioteki, lecz z ówczesnych warunków i sytuacji, w jakiej działała ta instytucja, jej działalność wypada ocenić pozytywnie, podkreślić jej potrzebę szczególnie w pierwszych latach odzyskania niepodległości, kiedy zapotrzebowanie na książkę polską było ogromne. W ciągu 20 lat okresu międzywojennego społeczeństwo siedleckie, a szczególnie powstałe w 1932 r. Koło Przyjaciół Biblioteki Miejskiej, uczyniło wiele, aby ta pożyteczna placówka dobrze spełniała swoją funkcję. Warto tu wspomnieć, że Siedlce w okresie międzywojennym posiadały jedną z najlepszych i najbogatszych bibliotek w woj. lubelskim.

Biblioteka w okresie II wojny światowej. Dalszy rozwój biblioteki przerwał wybuch wojny we wrześniu 1939 r. Podczas bombardowania miasta uległ częściowemu zniszczeniu magazyn z książkami. Na szczęście bomba nie spowodowała pożaru. Po doprowadzeniu magazynu do porządku okazało się, że zostało całkowicie zniszczonych ok. 500

woluminów. Pozostały księgozbiór po odpowiednich zabiegach można było udostępnić czytelnikom.

W końcu listopada 1939 r. wznowiono wypożyczanie książek, w tym czasie biblioteka była jedyną placówką kulturalną na terenie miasta.

Zaczął się wyteżony okres pracy w bardzo ciężkich warunkach. Ciągła groźba zamknięcia biblioteki i zniszczenia księgozbioru przez okupanta, zmniejszony i uszkodzony lokal, brak odpowiednich funduszy, szczupły personel przy wzmożonym trzykrotnie ruchu czytelnicznym — oto warunki pracy w pierwszym roku okupacji.

W 1940 r. władze niemieckie zamknęły na okres 7 miesięcy bibliotekę. Była to duża strata dla szerokich mas czytelników. Na szczęście, dzięki staraniom kierownika i personelu biblioteki oraz wyjątkowo nieszkodliwemu ustosunkowaniu się lokalnych władz niemieckich przeprowadzono tylko „oczyszczenie” księgozbioru, które nie było zbyt bolesne. Cenniejsze pozycje wcześniej ukryto, a w myśl otrzymanych wykazów wycofano przede wszystkim niektóre książki z polskiej literatury klasycznej i obcej oraz inne „niewygodne” dla okupanta pozycje. Wycofany księgozbiór pozostał w magazynie biblioteki, z surowym zakazem wypożyczania.

I tak omijając zakazy, nie wypełniając nakazów, pod ciągłą groźbą jeśli nie zamknięcia, to wysiedlenia z zajmowanego dotychczas lokalu — biblioteka walczyła.

Nie mieszczące się w wypożyczalni ilości czytelników, dorosłych i młodzieży, świadczyły najlepiej o roli, jaką spełniała w tym czasie Miejska Biblioteka.

W latach 1940—1944 mimo czynionych trudności ze strony władz okupacyjnych z jednej strony, a zrozumieniu i życzliwości urzędników polskich i społeczeństwa siedleckiego z drugiej — biblioteka powoli wybrnęła z kłopotów lokalowych. W miarę możliwości uzupełniano też księgozbiór — przeważnie drogą darowizn od osób prywatnych.

W lipcu 1944 r. księgozbiór liczył 11 000 woluminów, ale połowę z tego należałoby wycofać z powodu „zacytania”. Ilość czytelników w tym czasie wynosiła ponad 3 tys., frekwencja dzienna od 500 do 650 osób, wypożyczano dziennie do 750 książek.

Przy takim ruchu księgozbiór topniał, ale biblioteka spełniała swoje zadanie — dawała ludziom polską książkę, a młodzież zaznajamiała z historią i literaturą polską.

Ale to, czego nie zniszczyli Niemcy w ciągu 5 lat swoich straszliwych rządów, pochłonął pożar w czasie działań wojennych w lipcu 1944 r. Spłonęło wszystko, co było w Starym Ratuszu wraz z budynkiem, i w chwili wyzwolenia Siedlec spod okupacji hitlerowskiej Miejska Biblioteka przestała istnieć.

Działalność Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach w latach 1944—1969

Wznowienie działalności po wojnie. W sierpniu 1944 r., to jest niezwłocznie po wyzwoleniu i ukonstytuowaniu się władz miejskich, przystąpiono do organizowania biblioteki. Z wielkim trudem zdobyto czteropokojowy lokal oraz najniezbędniejszy sprzęt i rozpoczęto gromadzenie księgozbioru.

Zapelowano do mieszkańców Siedlec, aby zwrócili bibliotece znajdujące się w ich posiadaniu książki, wypożyczone przed ostatnimi działaniami wojennymi. Następnie zwrócono się z apelem do społeczeństwa o składanie darów w postaci książek lub ofiar pieniężnych na ich zakup. Dzięki tej akcji w grudniu 1944 r. księgozbiór biblioteki liczył 3190 woluminów.

Rok 1945 był okresem wytężonych starań o zdobywanie środków na rozwój biblioteki. Ówczesne władze miejskie z całym zrozumieniem podszły do sprawy dalszego rozwoju biblioteki, lecz wobec hierarchii potrzeb sprawy kulturalne odsuwano, niestety, na plan dalszy.

Radykalne zmiany na lepsze nastąpiły po ogłoszeniu dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi z dnia 17 kwietnia 1946 r. Odtąd rozpoczyna się szybki rozwój Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach.

Mając coraz lepsze warunki, biblioteka gromadziła księgozbiór dla udostępnienia go szerszemu ogółowi mieszkańców, tak dorosłym, jak i młodzieży szkolnej. Kupowano najwartościowsze książki, jakie ukazały się na rynku księgarskim, poza tym wpływały dary od czytelników. W ten sposób do grudnia 1949 r. zgromadzono 18 560 woluminów, liczba czytelników zaś wynosiła 2433 osoby.

W latach 1944—1950 biblioteka miała wielkie trudności lokalowe, gdyż przenoszono ją cztery razy. Te ciągłe przeprowadzki powodowały częściowy ubytek księgozbioru i zniszczenie, a jednocześnie wpływały ujemnie na rozwój czytelnictwa.

W grudniu 1950 r. oddano do użytku biblioteki lokal w nowo odbudowanym gmachu Starego Ratusza — stałej siedziby biblioteki. Początkowo lokal posiadał 5 pomieszczeń, wkrótce uzyskano ze strychu jeszcze jedną izbę. W 1951 r. lokal biblioteki składał się z 6 pomieszczeń: czytelnicy, wypożyczalni, magazynu, kancelarii, pokoju do pracy i czytelnicy dla dzieci, późniejszego oddziału dziecięcego.

Wraz z otrzymaniem nowego lokalu wyłoniły się trudności z odpowiednim jego urządzeniem i wyposażeniem w sprzęt. Trudności te zostały wkrótce pokonane, gdyż biblioteka otrzymała dodatkowe kredyty na zakupumeblowania.

W dalszym ciągu systematycznie gromadzono księgozbiór i w grudniu 1952 r. liczył on już 23 602 woluminy, ambicją kierownictwa biblioteki było zaś udostępnianie książek w najodleglejszych dzielnicach miasta. W tym celu przystąpiono do organizowania punktów bibliotecznych.

Organizacja sieci bibliotecznej. Pierwszą zorganizowaną placówką była filia biblioteki w Osiedlu Robotniczym, dzielnicy oddalonej od śródmieścia o 2 kilometry. Na ten cel wykorzystano jedno pomieszczenie w przedszkolu miejskim. Następnie zorganizowano 4 punkty biblioteczne przy zakładach pracy. W 1953 r. — mimo trudności lokalowych — udało się zorganizować filię przy ul. Partyzantów, w lokalu prywatnym. Sześć następnych punktów zorganizowano przy komitetach blokowych i w szpitalach. Ogółem w latach 1952—1959 zorganizowano dwie filie i 10 punktów. W okresie późniejszym część punktów zlikwidowano w związku z reorganizacją komitetów blokowych, a na ich miejsce zorganizowano inne. W 1963 r. zorganizowano trzecią filię, w Nowych Siedlcach przy ul. Góreckiego 4. Filia ta liczy ponad 400 czytelników. W 1969 r. pomimo kryzysu (brak lokalu), jaki przechodzi biblioteka, jest dziesięć punktów i trzy filie. Jedną z dobrze prowadzonych placówek jest filia przy ul. Partyzantów. Dzięki fachowej obsłudze czytelników w tej dzielnicy miasta rozwija się pomyślnie.

Księgozbiory w punktach i filiach wymieniane były dość często. W 1968 r. z punktów ogółem korzystało 1544 czytelników, było 14 629 odwiedzin i wypożyczono 22 875 woluminów.

W trosce o najmłodszych czytelników, których przybywało z roku na rok, postanowiono zorganizować oddział dla dzieci. W związku z tym kierownictwo biblioteki postarało się o dodatkowe fundusze, a w roku 1953 dzieci otrzymały estetycznie urządzonej czytelnię.

Od początku swego istnienia oddział dziecięcy miał duże osiągnięcia. Organizowano różne imprezy, jak: głośne czytanie, konkursy, wyświetlanie przeźroczy, sporządzanie albumów tematycznych i inne ciekawe formy, które przyciągały dzieci z całego miasta. Od chwili powstania oddział spełniał poważną rolę wychowawczą.

Dla starszych dzieci organizowano pogadanki, lekcje biblioteczne, dyskusje na temat wybranych książek, błyskawiczne konkursy i inne. Od stycznia 1959 r. wprowadzono wypożyczanie książek dla najmłodszych, z braku miejsca tylko do klasy III (z myślą o rozwoju czytelnictwa wśród najmłodszych). Od 1960 r. z wypożyczalni w oddziale korzystają dzieci i młodzież od kl. I do VIII.

Księgozbiór. Z każdym rokiem przybywało coraz więcej nowych pozycji. Z sum budżetowych kupowano najwartościowsze książki, jakie

ukazały się na rynku wydawniczym. Biblioteka otrzymała także przydziały z centralnego zakupu. W ten sposób zgromadzony księgozbiór wyniósł:

	1959	1963	1965	1967	1968	I półr. 1969
Księgozbiór wolum.:	32 771	44 664	54 290	60 693	61 796	64 490
W księgozbiorze tym było						
	1959		1968			
	wolum.	%	wolum.	%		
Literatury pięknej dla dorosłych	18 307	55,9	32 273	52,2		
„ „ „ młodzieży	4 629	14,1	11 268	18,2		
Innych książek	9 835	30,0	18 255	29,6		
Razem	32 771	100,0	61 796	100,0		

Księgozbiór inwentaryzowano i opracowywano na bieżąco. Do roku 1959 miał dawną sygnaturę, ostatnio zastosowano nową, w oparciu o obowiązujące zasady katalogowania w bibliotekach publicznych. Obecnie biblioteka posiada katalog alfabetyczny i rzeczowy, opracowany na podstawie klasyfikacji dziesiętnej.

Biblioteka była w ścisłym kontakcie z miejscowymi „Domami Książki”, gdzie zaopatrywano się w nowości wydawnicze, a pomocą przy doborze książek były: „Przewodnik Bibliograficzny”, „Nowe Książki” oraz katalogi poszczególnych instytucji wydawniczych. Pod uwagę brano również życzenia czytelników i potrzeby środowiska miejskiego.

Najwięcej pozycji w księgozbiorze stanowiła literatura piękna. Jednak dążeniem biblioteki było gromadzenie dzieł podstawowych, jak: encyklopedie, słowniki, bibliografie, informatory, historia literatury oraz książki popularnonaukowe, których szczególnie w ostatnich latach kupowano dość dużo.

Analizując księgozbiór, należy stwierdzić, że chociaż liczbowo dość duży — nie jest on dla bieżących potrzeb wystarczający. Odczuwało się zawsze braki nowych pozycji, których nie sposób było nabyć w ramach budżetu. Należy też dodać, że wiele książek było „niechodliwych” — książki te nigdy nie były masowo czytane, gdyż przeznaczone były dla bardziej wyrobionych czytelników, a tych biblioteka miała niewielu. W dodatku były to pozycje wieloegzemplarzowe. Aby więc zaspokoić potrzeby swego środowiska, biblioteka musiała stale uzupełniać i uaktualniać księgozbiór.

Czytelnictwo. W ciągu pięćdziesięciu lat swego istnienia Miejska Biblioteka w Siedlcach nie przeżywała tak szybkiego rozwoju jak w ostatnich latach Polski Ludowej. Z każdym rokiem liczba korzystających ze zbiorów bibliotecznych wzrastała i przedstawiała się następująco:

Rok	1959	1963	1965	1967	I pól. 1969
Korzystało z biblioteki	5152	6478	7004	8074	5728
w tym: robotników	508	749	791	1015	691
pracown. umysłowych	1335	1623	1525	1474	1356
rolników	32	35	32	13	24
młodz. kształ. się	2544	3521	3857	4486	2962
innych	62	161	53	500	87
nie zatrudnionych	671	589	676	586	608
odwiedzin bibliot. było	79 433	74 520	109 852	114 772	57 829
wypożyczeń było	85 321	78 834	125 915	129 982	65 485
w tym:					
literat. dla dorosłych	64 456	64 362	92 976	88 898	50 339
„ „ młodzieży	15 113	8 536	23 790	29 104	9637
innych	5752	5936	9149	11 980	5509

Obserwując czytelnictwo w okresie Polski Ludowej i w okresie międzywojennym, należy stwierdzić, że dzięki ogólnej polityce wydawniczej państwa oraz takim instytucjom, jak prasa, radio i telewizja, zasięg i poziom czytelnictwa wybitnie się poprawiły.

Co czytano w bibliotece w ostatnich latach? Do najpoczytniejszych książek, interesujących starsze pokolenie, należy zaliczyć literaturę klasyczną polską i obcą, powieści historyczne i biograficzne. Najpopularniejsi autorzy to: Kraszewski, Bunsch, Gołubiew, Gąsiorowski i inni. Dużym powodzeniem cieszyły się przekłady takich autorów, jak: Galsworthy, Ostensio, Martin du Gard itp. Chętnie czytano powieści „dawne”, historyczne czy obyczajowe, oraz wszystkie książki rozrywkowe, tzw. „lekkie”.

Literatura współczesna polska nie była czytana masowo. Z literatury radzieckiej czytano chętnie powieści o tematyce wojennej.

Dużym powodzeniem cieszyła się literatura zachodnia. Ulubionymi autorami byli: Steinbeck, Hemingway i inni. Czytano chętnie, szczególnie w pierwszych latach po wojnie, pamiętniki, reportaże, sprawozdania z procesów. Zawsze chętnie czytano, we wszystkich okresach, takie pozycje, jak: Dąbrowska, Nałkowska, Undset, London, Conrad, Galsworthy i innych autorów, znanych i lubianych przez czytelników w różnym wieku.

W ostatnich latach zwiększyła się wśród młodzieży i czytelników, szukających nie tylko odpoczynku i rozrywki, poczytność książek popularno-naukowych. Młodzież w wieku lat 12—18 chętnie czytała książki przygodowe i podróżnicze. Sięgała często do biblioteki podręcznej, to jest do encyklopedii, informatorów, słowników i innych.

Mówiąc o czytelnictwie w latach 1944—1969, należy stwierdzić, że w porównaniu z okresem międzywojennym zmienił się na lepsze poziom,

jak i przekrój społeczny czytelników. Zwiększyło się czytelnictwo wśród robotników i to jest poważnym osiągnięciem biblioteki.

Czytelnia. W 1945 r. otwarta została czytelnia pism, czynna codziennie w godzinach od 8 do 18. Posiadała ok. 50 tytułów, w tym kilkanaście w językach obcych, rosyjskim, niemieckim i francuskim. Frekwencja wynosiła od 20 do 40 osób dziennie. Pierwszym zadaniem było umożliwienie czytelnikom korzystania z aktualnych czasopism i zapoznania się z bieżącymi wydarzeniami w Polsce i na świecie. Drugie zadanie, jakie spełniała czytelnia, choć w niewielkim zakresie, to rola pracowni naukowej. Odwiedzający mogli korzystać z księgozbioru biblioteki podręcznej, liczącej obecnie ok. 1000 woluminów. Korzystano także z różnych materiałów bibliograficznych; bibliotekarze udzielali informacji rzeczowych i innych. Czytelnia była także warsztatem pracy dla uczestników różnego rodzaju kursów, studiów zaocznych, stacjonarnych itp. Umożliwiono czytelnikom korzystanie z dzieł naukowych lub innych rzadkich wydawnictw w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych. Biblioteka w tym wypadku była w kontakcie z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Warszawie, a poprzez nią z bibliotekami naukowymi ośrodków akademickich oraz z Biblioteką Narodową. Z wypożyczeń międzybibliotecznych korzystało wiele osób pracujących naukowo, kończących studia i przygotowujących prace magisterskie.

Praca w czytelni w latach 1959—1969 przedstawiała się następująco:

Rok	1959	1963	1965	1967	I półr. 1969
Odwiedzin w czytelni	8677	6325	8005	9399	5724
Wykorzystano dzieł	300	432	1273	1955	2324

W czytelni odbywały się różne imprezy, jak: wieczory dyskusyjne, zebrania Zarządu Koła Przyjaciół, odczyty literackie i inne, audycje radio-telewizyjne i tym podobne imprezy o charakterze kulturalno-oświatowym.

Służba informacyjna. Należyta obsługa czytelników była jednym z najpoważniejszych zadań biblioteki. Nie ograniczano się do mechanicznego wypożyczania książek, gdyż każdy czytelnik wymaga umiejętnej obsługi i właściwej informacji. Szczególną troską otoczono młodzież i czytelników mniej wyrobionych. W tym celu zorganizowano służbę informacyjną. Pomocami w zakresie służby informacyjnej były: katalogi, kartoteki i dobrze zaopatrzona biblioteka podręczna. Zbierano różne materiały regionalne i opracowano katalogi ściennie, wywieszki informacyjne itp. Udzielano informacji rzeczowych, bibliograficznych i innych. Dość często odbywały się szkolenia i narady pracowników biblioteki. W okresie powojennym ośrodek spełniał poważną rolę w upowszechnianiu czytelnictwa.

Praca oświatowa. Praca oświatowa biblioteki w latach 1944—1969 to czynne angażowanie się kulturalne i wychowawcze w życiu społecznym środowiska. Spełniała ona nie tylko rolę instytucji kulturalno-usługowej, lecz była także placówką oświatową, inicjującą wiele akcji czy imprez.

Stosowano różne formy pracy z czytelnikiem masowym. Do najpopularniejszych i najciekawszych należały spotkania autorskie. Cieszyły się one zawsze dużym zainteresowaniem czytelników i całego społeczeństwa Siedlec, dostarczały obecnym wiele wrażeń i przeżyć artystycznych, popularyzowały pisarza i jego twórczość. Frekwencja na tych imprezach wynosiła od 300 do 1000 osób. Odbywały się spotkania autorskie lub inne z pisarzami, redaktorami, naukowcami, muzykologami lub muzykami, artystami i in.

Dzięki kierownictwu Biblioteki Miejskiej i Koła Przyjaciół przybyli do Siedlec na spotkania z czytelnikami: Jerzy Ambroziewicz, Bohdan Arct, Jan Baculewski, Henryk Breza, Zbigniew Bieńkowski, Marian Brandys, Andrzej Brycht, Alina i Czesław Centkiewiczowie, Tadeusz Chróścielewski, Wincenty Danek, Marian Fuks, Bogusław Gierlach, Stanisław Grzesiuk, Elżbieta Jackiewiczowa, Jan Jakubowski, Czesław Janczarski, Maria Kędziorzyna, Adam Klimowicz, Maria Kornilowiczowa, Waldemar Kotowicz, Józef Kowalski, Janina Kulczycka-Saloni, Krystyna Kuliczowska, Wanda Melcer, Alina Nofer-Ładyska, Józef Ozga-Michalski, Hanna Ożogowska, Leszek Prorok, Jerzy Putrament, Magdalena Samozwaniec, Adam Scharer, Ryszard Serafimowicz, Wojciech Siemion, Halina Szayerowa, Stanisław Strumph Wojtkiewicz, Seweryna Szmaglewska, Stefan Świerzewski, Jerzy Waldorff, Monika Warneńska, Jerzy Wiatr, Zbigniew Załuski, Maria Zawadzka, Bronisław Zieliński, Roman Zimand, Jan Żabiński Stanisław Żeleński, Wojciech Żukrowski. Z gości zagranicznych Bibliotekę odwiedzili: Roman Czistiałow, dyrektor Biblioteki w Domu Kultury Radzieckiej w Warszawie, Walentyna Zuricka, dyrektor Biblioteki im. Gorkiego w Moskwie; goście węgierscy: dramaturg Joseph Darwin, pisarz Bogator Tur, poeta Michali Waczi oraz z Pragi czeskiej prof. K. Krejčí. Trzy pracownice biblioteki i trzech członkowie Koła Przyjaciół brali udział w tygodniowej wycieczce do Moskwy. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że przez szereg lat bardzo aktywnie pomagał kierownictwu biblioteki przewodniczący Koła Przyjaciół, prof. Ryszard Kasproicz, oraz obecna przewodnicząca, ob. Wanda Wajszczuk.

Stosowano różne formy pracy z czytelnikiem, przede wszystkim formy wizualne, jak wystawy i wystawki okolicznościowe, przyczyniające się do propagowania książek, szczególnie popularnonaukowych. Przygotowywa-

no pogadanki do radiowęzła oraz dla zwiedzających bibliotekę wykonywano różne plansze, plakaty i inne. Organizowano wieczory dyskusyjne przy współudziale Koła Przyjaciół Biblioteki, omawiano twórczość wybranego autora lub jakieś ciekawsze pozycje wydawnicze, zwłaszcza z literatury najnowszej.

Biblioteka organizowała różne konkursy. Najwięcej ich organizował oddział dziecięcy. Nie sposób wymienić wszystkie formy pracy oświatowej, jakie biblioteka inicjowała. Należy jednak zaznaczyć, że przyczyniły się one w większym lub mniejszym stopniu do wzmożenia życia kulturalnego w mieście, wpływały na rozwój czytelnictwa i popularyzowały bibliotekę.

W 1960 r. Miejska Biblioteka obchodziła 40-lecie. W związku z tym minister kultury i sztuki wyraził zgodę na nadanie bibliotece nazwy MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA im. STEFANA ŻEROMSKIEGO w Siedlcach.

Organizacja pracy. Biblioteka posiada następujące działy lub komórki pracy: 1) dział gromadzenia i opracowywania księgozbioru, 2) informacyjno-bibliograficzny, 3) wypożyczalnię, 4) czytelnię dla dorosłych, 5) oddział dziecięcy, 6) kancelarię.

W kancelarii prowadzona była dokumentacja, statystyka i inne czynności związane z pracą biblioteki, w oparciu o ramowy plan pracy układany na każdy rok kalendarzowy, biorąc pod uwagę rodzaj czytelników, ich zainteresowania, posiadany i planowany księgozbiór oraz warunki finansowe i lokalne. Plan pracy układany był na podstawie odpowiednich instrukcji i wytycznych. W planowaniu uwzględniało się w bardzo szerokim zakresie prace kulturalno-oświatowe, uzupełnianie i modernizację księgozbioru, organizację punktów bibliotecznych, propagandę i upowszechnianie czytelnictwa, urządzenie wystaw w dniach Oświaty, Książki i Prasy itp. Realizacja planu kontrolowana była co kwartał na podstawie miesięcznych wyników pracy. Sprawozdania z wykonania planów i ogólnej działalności biblioteki opracowywane były w oparciu o aktualny stan księgozbioru, czytelnictwa i wypożyczeń oraz według ustalonych wskaźników struktury, dynamiki i natężenia.

Sprawozdania składane były w Bibliotece Wojewódzkiej oraz w terenowych instytucjach nadrzędnych. Zabezpieczenie majątku było zgodne z obowiązującymi przepisami.

Instrukcjami i fachową pomocą służyła Bibliotece Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Warszawie, która też w ramach swych uprawnień przeprowadzała wizytacje.

W ramach usług czytelniczych biblioteka prowadziła dwa działy: wypożyczeń książek i korzystania na miejscu. Z wypożyczalni korzystali wszyscy czytelnicy, bez względu na wiek, wykształcenie i pochodzenie społeczne.

Do obsługi wypożyczalni należało umiejętne i fachowe obsłużenie czytelnika, pomoc w wyszukiwaniu odpowiedniej książki itd. Korzystanie na miejscu odbywało się w czytelni, z której mógł korzystać każdy, kto podpisał listę obecności i zapoznał się z obowiązującym regulaminem.

Personel biblioteki. W roku 1933 personel biblioteki składał się z kierownika i dwóch bibliotekarzy (Kazimiera Lipska, Stanisława Waćkowska i Maria Puławska), introligatora i woźnego. W pierwszych latach po wyzwoleniu pracowało tu 6 osób działalności podstawowej i jedna obsługi. W latach 1952—1959 w związku z szybkim rozwojem czytelnictwa zaistniała konieczność zwiększenia personelu. W tym czasie był duży przypływ kadr wśród młodych pracowników. Wielu z nich znalazło się przypadkowo w bibliotece, nie posiadając żadnego przygotowania, a tym samym i zainteresowania pracą bibliotekarską.

Obecnie personel biblioteki składa się z 9 osób działalności podstawowej z pełnymi kwalifikacjami zawodowymi (Stanisława Waćkowska, Eugenia Karpieńska, Amelia Siekierzńska, Maria Puławska, Wanda Sobolewska, Izabela Strzałek, Bożena Kuźniarska, Jadwiga Kojcka, Helena Czerska) i z jednego pracownika obsługi (Rozalia Królik). Obowiązki pracowników ustalone zostały regulaminem. Wprowadzono również przydział czynności. Nad całokształtem pracy czuwa kierownik.

Srodki finansowe. Biblioteka posiada własny budżet w Prezydium MRN, który z każdym rokiem był zwiększany w związku ze wzrostem czytelnictwa i powiększeniem się księgozbioru. Jednak preliminowane sumy nie zawsze wystarczały na pokrycie bieżących wydatków, szczególnie na zakup i oprawę księgozbioru, dlatego też biblioteka otrzymywała dodatkowe subwencje na zakup księgozbioru i inne wydatki z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Warszawie. W trosce o rozwój czytelnictwa kierownictwo biblioteki czuwało stale nad pełną realizacją budżetów oraz stałym ich wzrostem.

W latach 1959—1969 sumy budżetowe dla biblioteki wynosiły:

Rok	1959	1963	1965	1967	1968	1969	prelim. 1970
Preliminarz budżetowy	267 000	323 000	426 000	428 530	426 000	429 000	453 390
w tym: na zakup książek	58 675	99 200	70 000	70 000	70 000	70 000	70 000
subwencje Woj. Bibl. Pub.			40 000	20 000	20 000	20 000	—

W latach 1959—1969 na zakup książek wydano ok. 900 tys. zł.

Koło Przyjaciół Biblioteki. W 1932 r. powstał projekt założenia Koła Przyjaciół Biblioteki. Myśl ta została wkrótce zrealizowana przez grono czytelników, którzy postawili sobie za cel niesienie moralnej i materialnej pomocy bibliotece. Dzięki odpowiedniemu apelowi do społeczeń-

stwa oraz pismom skierowanym do firm wydawniczych uzyskano dość dużo darów w postaci książek o różnej treści. Prócz tego Koło organizowało szereg imprez dochodowych, jak loterie, zabawy itp., aby przyjąć z pomocą finansową bibliotece i zdobyć środki na powiększenie księgozbioru.

Pomoc Koła nie ograniczała się w tym czasie wyłącznie do świadczeń materialnych. Członkowie brali czynny udział w pracach biblioteki przy katalogowaniu, wypożyczaniu, porządkowaniu książek i w innych pracach technicznych. W okresie przedwojennym Koło przejawiało aktywną działalność.

Stały brak funduszy na potrzeby biblioteki zmuszał Zarząd Koła do organizowania imprez dochodowych. Imprezy organizowane przez Koło popularyzowały bibliotekę i czytelnictwo. Ukazywały się wzmianki z działalności Koła w „Gazecie Siedleckiej”, której redaktorem był dr Stanisław Wąsowski, znany na terenie Siedlec działacz kulturalny i społeczny, a także członek Koła Przyjaciół.

Wszystkie formy pracy Koła w okresie międzywojennym były niewątpliwie dowodem wielkich wysiłków na drodze stworzenia przy bibliotece atmosfery życia kulturalnego. Wysiłki te pozostawały w rażącej dysproporcji do stale wzrastających trudności, które mnożyły się z dnia na dzień jako rezultat zaniedbań i braku troski władz miejskich o tak ważną placówkę, jaką była biblioteka. Dzięki pomocy uzyskanej z imprez uzupełniano braki, których nie można było pokryć z otrzymywanych od Zarządu Miejskiego subwencji.

W latach wojny Koło Przyjaciół Biblioteki podzieliło los wielu tego rodzaju towarzystw, zawieszając swą publiczną działalność. Niektórzy byli członkowie Koła współpracowali w czasie okupacji z kierownictwem biblioteki. W latach 1945—1957 Koło Przyjaciół jako towarzystwo nie istniało. Z inicjatywy kierownictwa biblioteki wznowiono jego działalność w 1957 r. Na zebraniu organizacyjnym wybrano zarząd w następującym składzie: Ob. Ob. Ryszard Karpowicz, Wanda Wajszczuk, Aleksy Tichomirow, Maria Kamińska, Jan Jeliński, Władysław Pietkiewicz, Leokadia Józwiak, Natalia Korycińska, Stanisław Szostek, po czym właściwe władze zatwierdzały opracowany statut, następnie Towarzystwo zostało zarejestrowane jako organizacja społeczna.

W początkowym okresie po reaktywowaniu Zarząd Koła nie przejawiał większej działalności. Ograniczano się do zebrań i zbierania składek. W 1958 r. wybrano nowy zarząd i odtąd zaczyna się intensywniejsza praca Koła, a tym samym biblioteka odczuła większą pomoc. Organizowano wiele imprez, powstał Klub Dyskusyjny, inicjowano spotkania z pisarzami, które cieszyły się dużym powodzeniem, o czym świadczyła frekwencja. Zarząd Koła współpracował z Towarzystwem Literackim im. Adama Mickiewicza i innymi organizacjami. Dużą pomocą w działalności Koła Biblio-

teki były jego fundusze, pochodzące ze składek członkowskich, za które zakupywano książki, urządzenia biblioteczne i inne. Obecne Koło liczy ponad 100 członków. Istnieje także Młodzieżowe Koło Przyjaciół Biblioteki, przy którym powstała kółka zainteresowań.

To, co powiedziano na temat Koła Przyjaciół Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach, nie wyczerpuje jeszcze całokształtu problemów, którymi ono żyło. Orientuje tylko czytelników w ogromie spraw i zagadnień realizowanych w okresie jego istnienia. Należy podkreślić, że pomoc Koła przy organizowaniu pracy oświatowej przyczyniła się w dużym stopniu do rozwoju czytelnictwa i życia kulturalnego w naszym mieście.

Aktualne problemy biblioteki. Szybki wzrost ilościowy księgozbioru spowodował, że ostatnio warunki lokalowe nie pozwalały na dalsze gromadzenie książek, tym samym na zaspokajanie rosnących wciąż potrzeb czytelników

Prawdziwą katastrofą dla biblioteki była groźba zamknięcia jej z uwagi na przeciążenie stropów. Należało bibliotekę ewakuować z dotychczasowego pomieszczenia w Starym Ratuszu do Powiatowego Domu Kultury. Obecna powierzchnia użytkowa wynosi zaledwie ok. 50% dawnych pomieszczeń, które ostatnio nie były wystarczające. Sytuacja ta wpłynęła i niestety będzie dalej ujemnie wpływać na rozwój czytelnictwa w mieście i na pracę personelu. W obecnej chwili — rok 1969 — czytelnia posiada tylko 16 miejsc, w tym 4 miejsca w przechodnim korytarzu, choć w normalnych warunkach i w odpowiednim lokalu mogłaby mieć już teraz co najmniej ok. 40 miejsc. Poza tym obecnie jest taka sytuacja, że kierownik biblioteki wraz z niektórymi osobami personelu urzęduje w bardzo ciasnym pomieszczeniu dawnej ciemnej szatni bez okna, a interesantów przyjmuje się w przechodnim korytarzu. Wypożyczalnia przy obecnej normalnej obsłudze mieści jednorazowo najwyżej 8—10 osób. W takich warunkach nie ma absolutnie mowy o swobodnym dostępie czytelników do książek i o normalnej pracy personelu.

Te wszystkie warunki, w jakich od marca 1968 r. znalazła się biblioteka, a zwłaszcza groźba jej zamknięcia, wpłynęły na znaczne zmniejszenie ilości czytelników i wypożyczeń w porównaniu z poprzednimi latami. W interesie nas wszystkich powinno być jak najszybsze spowodowanie budowy nowego, w pełni odpowiadającego potrzebom biblioteki budynku, względnie tymczasowe przeniesienie księgozbioru do innego, większego lokalu.

Zakończenie. W okresie swego 50-lecia Miejska Biblioteka Publiczna im. Stefana Żeromskiego w Siedlcach starała się dobrze spełniać swoje obowiązki, służące kulturze miasta poprzez kształcący wpływ książki. Podobnie jak i w innych środowiskach, tak i w Siedlcach biblioteka miała duży wpływ na popularyzację nauki, rozwój kultury masowej, na

podnoszenie wiedzy i kształtowanie moralności społeczeństwa. Żadna instytucja kulturalno-oświatowa nie zdołała zaszcześcić w człowieku tyle nowych wartości, co zawsze i wszystkim dostępna książka.

Obsługując w znacznym procencie młodzież szkolną, rozwijała wśród niej czytelnictwo i rozbudzała zamiłowanie do książki.

Biblioteka wprawdzie jest instytucją kulturalno-oświatową planowo gromadzącą, opracowującą, przechowującą i udostępniającą księgozbiór najszerszym rzeszom czytelników, ale przy tym jest także ogniskiem wiedzy o świecie, czynnikiem kształtującym patriotyzm i łączącym teraźniejszość z bohaterską naszą przeszłością.

W okresie budowy socjalizmu i wdrażania społeczeństwa do nowych zasad współżycia między ludźmi tego rodzaju instytucja ma szczególnie wielkie i odpowiedzialne znaczenie. Nic też dziwnego, że zespół pracowników biblioteki nie żyje tylko problemami dnia dzisiejszego, ale pomimo piętujących się trudności snuje śmiałe plany na przyszłość. Plany te — to przede wszystkim dalsza praca oświatowo-wychowawcza wśród najszerszych rzesz mieszkańców miasta, następnie gromadzenie i uaktualnianie księgozbioru, rozbudowa sieci punktów bibliotecznych dla objęcia czytelnictwem wszystkich dzielnic Siedlec, a także rozszerzanie kontaktów z zakładami przemysłowymi, szkołami i wszelkiego rodzaju instytucjami ku pożytkowi ogółu mieszkańców i miasta.